

РОЗДІЛ 3

МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Туляков В. О.

доктор юридичних наук, професор, проректор
Національний університет «Одеська юридична академія»

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ КРИМІНАЛУ VS КРИМІНАЛЬНІСТЬ, ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: НОВІ ВИКЛИКИ НОВОГО СТОЛІТТЯ

Вважається некоректним починати доповідь з цитування. Проте саме цитата із праці проф. Казанського, що була написана 111 років тому, належним чином відображує характеристики гео-політичної, соціальної та правової активності у міжнародній площині сьогодення.

«Политически народы, — писал П.С. Казанский, — скорее разделяются, чем сближаются. Политический союз всех государств должен был бы, в силу самого порядка вещей, направляться против своих собственных членов и лишит их самостоятельности. Столь же нежелательно видеть всемирное правительство: парламент народов, всеведущий относительно всего, происходящего на земле, исполнительные места, управляющие всем от Северного полюса до Южного, и суд, восстанавливающий все нарушения международного права и решающий все споры о нем» [1].

Аналогічна ситуація виникає при розгляді сучасних питань міжнародної кримінальної активності, яка, будучи пов'язана із процесами глобалізації, трансформується у чисельну множинність видів розпочинаючи від напівкримінальних зловживань правом та владою та завершуючи відверто брутальними міжнародними злочинами.

Грегг Барак у праці «Злочинність та контроль над нею в епоху глобалізації» розглянув особливості взаємозв'язку характеристик розвинених, тих що розвиваються та пост-традиційних національних держав та контролю над злочинністю, дійшовши висновку що глобалізаційні моделі та процеси вимивають національне, спрощуючи систему кримінально-правових заборон [2]. З другого боку, глобалізаційні процеси змінюють саму систему кримінального права.

Виникли міжнародне кримінальне право та міжнародні злочини і транснаціональні злочини, по-перше. Виключно з розвитком цих новітніх форм злочинності у доктрині пов'язують існування Міжнародних кримінальних трибуналів *sui generis* (Руанда, Югославія), створення Міжнародного кримінального суду, та його юрисдикційної бази, наприкінці формування пріоритетної моделі кооперації у кримінальних справах у країнах Європейського союзу (європейські ордери на арешт, гармонізація відповідальності за конвенціональні злочини тощо). Проте у рішенні цих питань з ходом часу виникло більше питань, ніж адекватних рішень.

Як вказувала Н. А. Зелінська: «Поняттям «міжнародний злочин» охоплюються дві різні за характером криміналізації групи протиправних діянь: по-перше, діяння, що криміналізовані національним кримінальним правом (у разі, якщо вони підпадають під юрисдикцію не менш як двох держав); по-друге, діяння, що криміналізовані безпосередньо міжнародним правом. Відповідно, перша підгалузь міжнародного кримінального права може бути названа «транснаціональним кримінальним правом»; друга підгалузь розглядається як «міжнародне кримінальне право *stricto sensu*» [3].

З цим твердженням треба погодитись, проте слід зазначити що деякі питання на глобальному рівні залишаються нерозглянутими у повному обсязі у зв'язку із відносною аморфністю поняття «транснаціональний злочин». Якщо концепт міжнародного злочину має універсальну юрисдикцію, то питання трансграничних злочинів пов'язане із притягненням осіб до відповідальності за національними законами.

Це стосується аналізу нормативних актів та кримінальних правопорушень, що регулюються на наднаціональному рівні (право Європейського Союзу, транзитивне право державних спільнот – СНД). З одного боку Європейська спільнота прийняла чисельну кількість рекомендацій, спрямованих на криміналізацію злочинів (відмивання коштів, шахрайство, незаконний обіг наркотиків, осіб, зброї, корупція, расизм, ксенофобія, забруднення моря тощо); існують численні приклади кооперації у кримінальних аспектах, більш того – деякі питання, що стосуються превенції організованої злочинності та протидії тероризму знаходять своє вирішення у колективних рішеннях Комітету міністрів Ради Європи.

Проте питання гармонізації національних правових систем та апроксимації міжнародних нормативних актів вирішуються недо-

статньо ефективно чи не вирішуються загалом. Навіть і остаточне завершення процесу приєднання до європейської системи протидії злочинності, підписання, ратифікація, приєднання, визнання міжнародних договорів не виправдують новачій. Справа у тому що згідно останнім тенденціям, європейські держави прагнуть досягнути тільки базового рівня гармонізації у частині криміналізації транскордонних злочинів та у частині підтримки взаємного визнання судових рішень.

Так, функціонування Єдиної Європейської суддівської площини яка згідно Стокгольмській програмі дій у сфері юстиції та у внутрішніх справах (2009) повинна бути створеною через 5 років, зустрічається із великими труднощами, оскільки тільки зараз майже через 10 років спроб та помилок ставиться питання щодо гармонізації кримінального законодавства країн учасниць у частині визначення диспозицій та санкцій таких злочинів як крадіжка, міжнародні нелегальні перевезення (торгівля людьми, нелегальна імміграція, сексуальна експлуатація), тероризм, відмивання коштів, шахрайство із інтелектуальними ресурсами, кіберзлочинність, злочини проги доквілля, злочини які пропагують ідеї расизму та ксенофобії [4].

Саме ці склади є основою послідовних зустрічей з метою адаптації національних систем, узгодженості санкцій тощо. З огляду на підвищену чутливість кримінального права щодо іноземного втручання в сферу національної юрисдикції, проблема має бути вирішеною ще не скоро. Процес гібридизації національних правових систем тільки розпочинається [5] і, можливо, не знайде свого адекватного вирішення за умов складностей та розбіжностей у економічному та політичному існуванні світової спільноти, глобальному розбалансуванні світового правопорядку.

Значне коло питань виникає і при аналізові регулювання окремих видів примусу на рівні нормативних актів міжнародних організацій та об'єднань (супранациональне кримінальне право), норми яких встановлюють відповідні обмеження прав і свобод окремих громадян, глобально поширюючись на громадян усієї планети. Наприклад, ст.6 Правил по безпеці УЄФА 2006 зобов'язує футбольні клуби поруч із поліцією та іншими компетентними органами (!) виявити та обмежити доступ на стадіони (у країну) особам, які можуть бути небезпечними для проведення матчу. Не з'ясовано, яким чином антидопінгові санкції, які застосовуються до атлетів вищої

категорії на міжнародних змаганнях [6] кореспондують з національним законодавством кримінального профілю (ст.10 Світового Антидопінгового кодексу).

Східні питання виникають при характеристиці нормативних актів у сфері міжнародного комерційного права, міжнародного медичного права тощо. З одного боку ці правовідносини не мають суто кримінально-правового характеру, з другого, – тлумачення Європейським Судом з прав людини положень ст.6 Конвенції у сенсі «широкого розуміння» кримінального примусу наполягає на аналізові саме цих деліктів *suī generis*, та виявлення кримінально-правової реакції на факти глобалізаційних правопорушень.

Окрема проблема, яка потребує додаткового вивчення з боку кримінального права на глобальному рівні – співвідношення зловживань правом з боку держав та міжнародних організацій (корпорацій) та міжнародних злочинів *stricto sensu*. Мова йде, наприклад, про незаконний обіг зброї, фінансів, наркотиків, торгівлю людьми та участь державних організацій, чи держав загалом у таких кримінальних практиках з можливістю (вирогідністю) настання юридичної відповідальності.

Отже безліч питань побічних ефектів глобалізаційних процесів чи тих які іманентно присутні в них та мають криміностимулюючий ефект визиває переважний інтерес з боку юристів міжнародників та сприяє необхідності їхнього подальшого розгляду.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Казанский И. И. Учебник международного права публичного и гражданского. – Одесса, 1902. – С. 528—529
2. Gregg Barak. Crime and Crime Control in an Age of Globalization: A Theoretical Dissection / Critical Criminology – 2001, Volume 10. - Issue 1 – pp 57-72
3. Зелінська Н. А. Міжнародно-правова концепція міжнародного злочину: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.11 / Одеська національна юридична академія. — О., 2006. — 486арк.
4. Електронний ресурс: http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/criminal/fsj_criminal_intro_en.htm
5. Туляков В. О. Апроксимація у кримінальному законодавстві // Актуальні проблеми держави і права – Вип. 47 – Одеса: Юридична література, 2009. — С.7-17
6. World Anti-Doping Code 2009 [Електронний ресурс] – режим доступу – http://www.wada-ama.org/Documents/World_Anti-Doping_Program/WADP-The-Code/WADA_Anti-Doping_CODE_2009_EN.pdf